

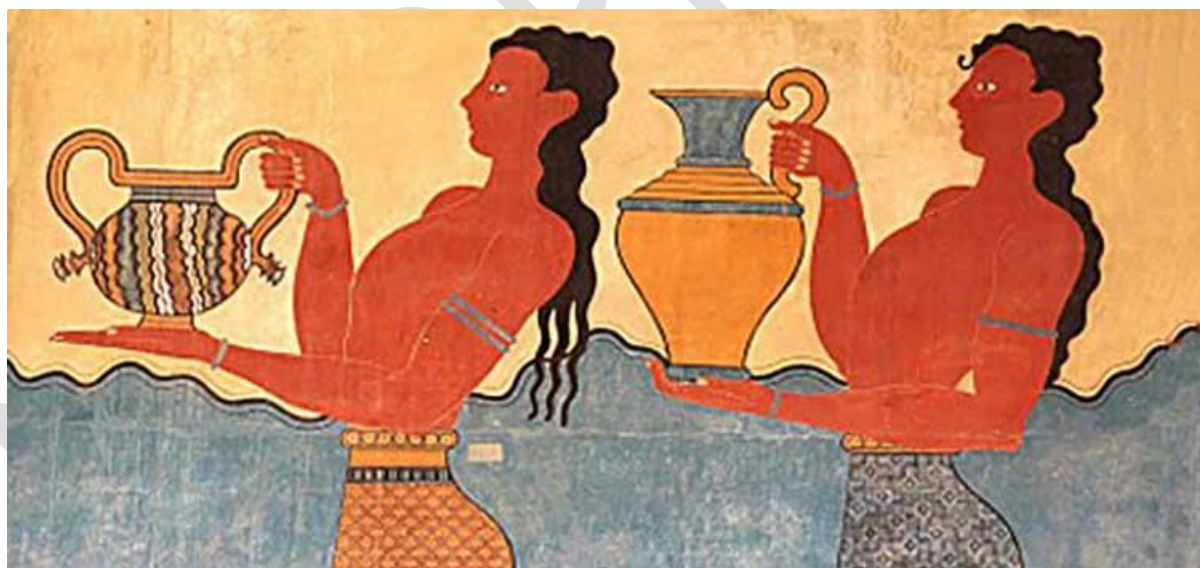
DIOGEN©

PRO KULTURA MAGAZIN
CULTURE MAGAZINE

J. Mrkalj Kadmus

VINO IN TRTA OD TALMUDA DO 12 STOLETJA kratka zgodovina

2018

Kazalo

uvod
kratka zgodovina trte in vina
najlepši pesmi o vinu
pregovori o trti in vinu
sklepne misli

Posvečeno mojemu profesorju, Dr. prof. Jožetu Colnariču

Uvod

Prav je, da začnem z basnijo iz Talmuda.*

V Jeruzalemskem Talmudu, list 58, Tanhuma je napisano:

Ko je Noah začel saditi trto pride pred njega Satan in ga vpraša:

-Kaj to sadiš?

-Trto in bom imel vinograd, odgovori Noah.

-Zakaj ga boš imel? Vpraša Satan

-Grozdi so sladki. Lahko jih sušimo. Iz svežih grozdov naredim sok ali vino.

Takoj zatem mu satan reče:

- A hočeš, da naredimo vinograd skupaj?

-Hočem, odgovori Noah.

Potem je Noah sadil in Satan zalival.

Satan je zalival najprej z ovčjo krvjo. Potem je zalival z levjo krvjo, pa z opičjo in na koncu s svinjsko.

Ob tem je Satan Noahu povedal.

-Če boš spil en kozarec vina, boš mil in skromen, kot ovca . Če boš spil dva kozarca se boš spremenil v junaka, kot lev boš začel snovati velika dela in počela. Ampak, če spiješ tri ali štiri, postal boš vse bolj podoben opici. Če se čezmerno pogostiš z vinom, postal boš pijan. Obnašal, se boš kot prašič in povaljal se boš v blatu.

Nekateri zlobneži trdijo, da je glavni vzrok pregrehe in potopa bilo vino.

Noah je bil tudi prvi pijanec opisan v stari zavezi.

Kratka zgodovina trte

Zgodovinski viri in zapisi pričajo, da so stari Grki in Rimljani imeli božanstva in zavetnike trte in vina.

Najstarejši fosili trte segajo do 9 tisoč let pred Kristom.

Sama Vitis vinifera izvira od Feničanov. Fosile trte so našli že v mezozoiku-kreda. Fosili Vitis vinifere so najdeni v Franciji v terciarju-oligocenu.

---

*Talmud

Izbor tekstov in zgodovina Talmuda

Eugen Werber, Otokar Keršovani-Rijeka, 1982

Dr. J. Colnarič v svojem delu, Posebno vinogradništvo navaja, da je človek trto gojil že pred železno dobo v Italiji, v bronasti dobi pa je grozdje že predeloval v

vino. V naše kraje in pokrajine je trta prišla iz Azije, Grčije in Italije. Stari Grki so prirejali simpozije, ki so bili posvečeni filozofiji, hrani in pitju vina. V Homerjevi, Odiseji je natančno opisan potek obrednega pitja vina in pitne daritve bogovom. Na Ahilovem ščitu, ki je opisan v Iliadi, in ga je izdelal Hefaist, ob drugih ilustracijah so prikazani orači, ki ko pridejo do konca brazde nazdravijo z vinom. Na ščitu je prikazan vinograd, ki je ovešen z zlatim grozdem in z zlatimi viticami. Trsje nosijo sohe izdelane iz srebra.* Na omenjenih simpozijih je obravnavana tudi kultura pitja vina. Zato so izbrali simpoziarha, ki je bil zadolžen za nadzor mešanja vina z vodo. Vino je bilo v obredih sveto in so ob vsakem žrtvovanju imeli pitno daritev bogovom. Pozneje so kristijani v svoje obredje tudi vnesli vino in se še danes vedno najde na oltarju sveta posoda z vinom. Grki so imeli tudi zaščitnika trte in vina imenovanega Dioniz. Tudi malo pozneje, je o vinu in kmečkih delih pisal, Heziod* v svoji pesnitvi, Delo in dnevi. Razlagal je opravila z trto. Samemu vinu je namenil navodila, kako ga je treba piti. Navajal je, da je sod treba piti, ko je še poln, in piti ko ga prazniš do kraja, vmes pa je treba varčevati z vinom. Povedal je tudi, da kupice vina nikdar nad mešalni vrč ne nastavljaj, dokler se pije: iz tega samo nesreča izvira. Oba avtorja pesnitev, Homerjeva Odiseja in Heziodova, Delo in dnevi, so nastale v šestem ali sedmem stoletju pred Kristom. Znameniti avtor, T. Whitmarsh v svojem delu, Starogrška literatura*, podaja opise simpozijev in potek kulture pitja vina. Ta izjemna kulturološka knjiga, podaja tudi domnevo, da so navedeni spevi verjetno imeli na dosegu izročila egipčanskih epov, kakor tudi feničanske vire po katerim so se zgledovali. Ravno tako so imele temelj v Bibliji, Talmudu ter indijskih, in perzijskih spevih. V starem Egiptu omenjajo vino, kot pitno daritev bogovom in faraonom*. Kot zanimivost skoraj vedno v povestih navajajo pivo in vino. Slovenski najstarejši viri se nanašajo na železno dobo in Kelte. Situla iz Vač je obredna posoda iz katere so točili vino. Je stara 5 stoletij pred novo dobo.

---

* Umberto Eco, Vrtinec seznamov, Modrijan založba d.o.o., 2011

*Heziod, Dela in dnevi, Modrijan založba, d.o.o., 2009

*T. Whitmarsh, Starogrška literatura, Modrijan založba d.o.o., 2013

* Homer, Iliada, Mladinska Knjiga, Ljubljana 1997

* Proza starega Egipta, Mladinska knjiga, Ljubljana 1967

Fosilni viri in nahajališča trte ter kratka zgodovina trte in vina pri nas

Fosilni ostanki in nahajališča trte izvirajo vse od mezozoika-kreda pa do terciarja-oligocen. Fosilna nahajališča so v S. Ameriki, Franciji, Grenlandiji in Aljaski.

Največ sadnega drevja in vinske trte iz rodu vitis se je razvilo v Zakavkazju, Srednji Aziji, Iranu, Sibiriji, na Kitajskem, na Daljnem vzhodu, in v Severni Ameriki. K nam so trto in predelavo grozdja v vino zanesli že v antičnih časih, Rimljani in Grki. Na slovenskem pisni viri, po Pliniusus starejšem najdemo opis pucinskega vina ob reki Timavi pri Devinu. Verjetno gre za vino teran, ki ga še danes dobro poznamo.

Vinogradništvo in vinarstvo se je razvilo v pomembno gospodarsko panogo. Šlo pa je skozi svoje razvojne faze. Razumljivo je, da so najprej gojili trto zaradi sladkih in užitnih grozdov. Pozneje se je razvijalo kletarstvo in stiskanje.

Dr. J. Colnarič* navaja, da je gojenje in stiskanje grozdja bilo znano že pred 7 do 8 tisoč let pred n.š.

Iz Grčije se je trta širila proti Italiji in zatem po jadranski obali. Tam se je vinogradništvo uveljavilo že v 5 stoletji pred n.š. V Francijo in Španijo so gojitev trte zanesli Feničani 600 let pred n.š. V Franciji se je vinogradništvo razmahnilo ob reki Rhodanu, v Burgundijo in Šampagno.

Po Nedeljčevu so najstarejši vinogradi bili v Trakiji, kamor je sodila sedanja Makedonija in del Srbije. To je bilo pred začetkom našega štetja.

Ob Jadranu in Dalmaciji je trta in vino bila prisotna 4 stoletja pred našim štetjem. Pozneje se je razširilo tudi v notranjost.

Pisatelj Strabo, piše o vinogradih v Zgornji Panoniji. Tudi zgodovinar Dio Cassius omenja isto z opombo, da je panonsko vino slabo. Po določenih virih je na tem območju vinogradništvo prisotno pred Rimljani.

Šele v 3 stoletju so Rimljanji s cesarjem Probom pospeševali vinogradništvo v na vse pokrajine.

Ob propadu Rimskega cesarstva v času od 4-6 stoletja pa je vinogradništvo bilo v hudi krizi. Šele v začetku srednjega veka v 9 stoletju se omenjajo vinogradi v Kocljevi kneževini ob Blatnem jezeru v Codexu št. 238 iz leta 861. V letih vladanja Karla Velikega (768-814) je prišlo do pospeševanja vinogradništva. Spoštovala so se navodila, Capitulare de villis izdana za upravljanje kraljevih posesti in vinogradov iz l. 812. Tako imamo dokaze, da je vinogradništvo bilo razvito na območju Slovenskih gor in Haloz že v drugi polovici IX stoletja.

Leta 880 se omenja Kocljeva vdova, ki je od kralja Arnulfa dobila potrjeno posest na Ptuju.

Na razvoj vinogradništva in vinarstva je močno vplivalo krščanstvo, ki je v svoje verske obrede uvedlo vino. Takoj zatem v urbarijih se omenjajo škofije kot lastniki vinogradov in kleti.

Proti koncu 10 stoletja so bili fevdalci lastniki vinogradov in kleti. To so bili v glavnem tujerodna gospoda. Nastali so mogočni samostani z zemljiško posestjo. V klimatsko ugodnih legah se je razmahnilo vinogradništvo. Že takrat so pridelovali kvalitetno vino.

Konec 10 stoletja so nastale, » GORSKE BUKVE«, kjer je razvidno kdo so lastniki, kako so zavezali kmete, da s tlako in dajatvami obdelujejo vinograde.

Največji fevdalni lastniki so bili: solnograška nadškofija, Spanheimi, andeški in goriški grofje, oglejski patriarh in samostani. Svoja zemljišča so dodelili kmetom in izbirali sončne lege. Pogosto so tudi skrčili gozdove za saditev trte. Te lege so bile na nagnjenih hribovitih legah. Ta zemljišča so imenovali z »goro«, in nove vinograde kot »gorske vinograde«.

V gorskih bukvah, je natančno bilo določena »gornina«, ki so je plačevali najemniki in vse obveznosti kmetov do lastnikov zemljišča. Po določilih je zakupnik bil svoboden in je zakupnina bila dedna. Vse spore je obravnavalo vinogorsko zborovanje, ki je razsojalo enkrat letno. Natančno so opisane dajatve, kazni v denarju, moštu in vinu, ter razmerja med zakupnikom in lastnikom »goranskih« vinogradov.

Pozneje se je iz teh odnosov in določil razvilo znano viničarstvo, ki je bilo prisotno vse do konca druge svetovne vojne.

Znani so tudi zapisi v Urbarijih, ki so bili podobni današnji zemljiški knjigi, o dajatvah, tlaki in lastnikih ter podložnikih.

Zaradi obremenitev in izkoriščanja je prihajalo tudi do kmečkih puntov, posebej pri cerkvenih in samostanskih lastnikih ter graščakih. Dogajalo se je, da so uporni kmetje zapustili gospodarja. Potem so se zatekli v zidanice in hrame. Kjer so bili brez zemlje in so bili svobodni so jih imenovali kot gosače ali osobenjake. Ti so iskali zaslužek in so bili prvi agrarni proletariat ali viničarji.

Ko smo omenili lastnike fevdov, so na slovenskem štajerskem bili največji deželni knez in Solnograška nadškofija, Celovška škofija, kot najbolj bogata je bila Graška škofija potem Celovška škofija. Največ zaslug za širjenje vinogradništva pa so imeli samostani. Med temi so bili največji, Benediktinci v Admontu , Viteški red v Veliki nedelji, Dominikanci in Minoriti na Ptuju, Cistericianski samostan Rein pri Gradcu, Kartuzija Žiče, Jurklošter itn.

Pesmi o vinu do 12 stoletja

Kot najstarejši vir, kjer je največ napisano o trti in vinu sem uporabil zapis v stari zavezi Salamonova pesem nad pesmimi. Uporabljal sem Biblijo Stara zaveza knjiga 2, Krščanska sadašnjost, Zagreb 2005.

V pesmi nad pesmimi, so verzi, ki govorijo o cvetoči trti in Salomonovih vinogradih ter o vinu, ki je sladko in opojno, kot ljubezen.

Tudi prerok Baltazar omenja gostijo z vinom in prijatelji.

V Salamonovi pesmi je tudi navedba, koliko so plačevali za varovanje vinogradov. Tu je nekaj verzov, ki sem jih prevedel iz hrvaščine.

Poljubi me poljubom usta svojih,
ljubezen je tvoja slajša od vina.
Postavili me, da čuvam vinograde,
a svojega vinograda, ki je v meni
nisem čuvala.

Dragi mi je moj grozd ciprov
v vinogradih engedskim.

Pripeljal me je v sobane vina,
in prekril z zastavami ljubezni.

Jejte, prijatelji,
pijte in opijte se mili moji.

Moj vinograd je preda mano,
tebi Salamone tisoč,
a dvesto tistim, ki čuvajo grozde.

Ravno tako je v stari zavezi opisano prvo pijanstvo Noaha, ki je vir prekletstva in delitev. Noah je imel tri sinove, ki so bili priče njegovega pijanstva. Po popivanju je omagal in je razgaljen zaspal. Eden od sinov Ham, je očeta videl, druga dva sta ga z zaprtimi očmi z obleko zakrila.

Tako so potomci Hama hamiti-arabci, ki so manj vredni od izvoljenega Ljudstva.

V nadaljevanju sem izbral po mojem občutku dve najlepše pesmi.

O. Hajam (1048-1101)
(Matematik, astronom, filozof in pesnik
Prevod: Tomaž Kralj, Amalieti & Amalieti 2001)

Rubaije

*Vino je tekoči rubin, steklenica rudnik,
čaša je telo, vino v njej je duša;
kristalni bokal, ki se smeje z vinom,
je solza, srčna kri se skriva v njem.*

*Kdor ima na tem svetu pol hlebca
in dom, kjer živi,
ni nikomur gospodar in nikogar suženj;
reci mu: Vedno bodi srečen, saj ima v lasti
ves svet.*

*Nocoj bom spil sod vina,
si opomogel z dvema peharjema,
najprej bom popolnoma ločil razum in vero,
potem pa vzel za ženo hčer vinske trte.*

*Ko bom mrtev, raztresite moj pepel
in postavite mojo usodo ljudem za zgled:
navlažite moj prah z vinom,
naredite pečat na velikem sodu iz mojega trupla.*

*Toliko vina pijem zato, da bi se njegova aroma
dvignila skozi prah, ko bom pod njim;
če bo pijanec stopil na moj prah,
ga bo vonj mojega trupla opil do krohota.*

*Na dan, ko bo poganjek mojega življenja
izkoreninjen
in moji udi razmetani naokrog,
naj bo moje ilo uporabljeno za kupo
in bo tako oživel, napolnjeno z vinom.*

LI TAI-PO (702-763) ,
DZS 1972, Kitajska lirika, prevod, A. GRADNIK

POPIVANJE V MESEČINI

O, če nebo bi ne ljubilo vina,
kaj bi redila ga vročina?

Če bi ga rada ne imela,
nebesa?
kako bi trta rasla in cvetela?

Nebo in zemlja vinu sta prijazna,
vina
sovražiti ga – ni to misel blazna?

In če svetost ti vino da kristalno,
povej, ne da modrost vino kalno?

Pri pitju modreci smo in svetniki,
kaj bi poklekovali pred maliki?

Tri čaše – že si rekel zbogom križu.
Tri vrče – že si blizu paradižu.

A vrat, ki smo zamaknjeni jih zrlji,

Nebo in svet pozabil bo v pijači ,
kdor si obupan v vzglavje tlači.

Ves blažen dvigam nekam se. V
Povej mi, kaj sem še jetnik telesa?

Le tri sto čaš, z goric najboljših,
pa splahne ti najhujša bolečina.

Veliko rev je, majhno čaš število,
pij, pa se vse to v nič bo razgubilo.

Kot nekaj svetega srce okuša,
še le v pijači se sprosti ti duša.

O marsikdo že je umrl brez hrane
in glad moril je tudi modrijane.

Namesto da bi pil, je v starem

veku

ne bomo treznim mi nikdar odpri.

le prazna slava bila cilj človeku.

Zdaj ščip je, s tisočerimi se cveti
ves kraj ko pisana preproga sveti.

Iz jastogovih klešč za sile nove
vsrkavamo življenja si sokove.

Kdo sam in žalosten bo zdaj v pomladi,
ko vse k pijači vabi te nasladi?

In zraven pijemo to sladko vino,
pijani pijmo zdaj še mesečino.

Skrbi in bol v menjavi neprestani,
vse nam usoda že vnaprej prihrani.

Poln vrč – že nisi več prividov žrtev
in že ne veš: si živ še ali mrtev.

Pregovori o vinu in trti

- * Vino in denar sama sebe spodjedata. (J. Trdina)
- * Na dnu steklenice ni sreče, modrosti niti resnice. (jmk)
- * Pijanost je prostovoljna norost. (Juvenal)
- * Pijanček si vedno reče vsak dan, moram izbirati med steklenico in ženico. (jmk)
- * Ne pij na prazen žep. (jmk)
- * Več jih utone v vinu, kot v globoki vodi. (J. Trdina)
- * Vino jim pomaga, da prenesejo človeka v sebi. (jmk)

- * V boju zoper alkohol, največ zmag dosežejo alkoholiki. (jmk)
- * Brezposlen pop še vino krsti. (Srbski pregovor)
- * V boju zoper alkohol zmagujejo alkoholiki. (jmk)
- * V votli glavi vino in pivo najbolj odmeva.(jmk)
- * Trti godijo tri mokrine. Dež, rosa in potne srage vinogradnika. (J. Trdina)
- * Tistemu, ki rad pije ne hodi k izpovedi. (J. Trdina)
- * Alko intelekt je razuma defekt. (jmk)

Skepne misli

Do sedaj je znano že 11 tisoč sort trte. Od tega se uporabljajo okrog 150 sort za pridelavo. Vsako leto nastajajo novi kloni. V zadnjem času se intenzivno dela na selekciji odpornih sort.

V svetu je okrog 11 milijonov hektarjev vinogradov. Največ površin pod vinogradi odpade na Evropo okrog 70 %.

Trta daje vino in kruh mnogim. Dobro je vedeti, da je vinogradništvo in vinarstvo v naših krajih bilo razvito še pred 12 stoletjem. Žal pred Trubarjem pisnih virov v slovenščini je zelo malo ali pa jih sploh ni. Tako je težko najti vir o čislanju trte in vina- pesmi.

Vseeno, dobro je tudi vedeti, da je v Mariboru ena od najstarejših trt na svetu, ki daje rod in plod.

Ravno tako je najstarejša vinska klet na Ptuju, ki je stara skorak 8 stoletij. Tam se hrani tudi najstarejše arhivsko vino iz leta 1917.

Na slovenskem je tudi veliko dobrih vinogradnikov in vinarjev. Vse

vinorodne pokrajine se ponašajo s svojimi biserčki. Na Krasu Teran, v Brdih Rebula, na Dolenjskem Cviček, Štajerci imajo pestro izbiro sort in najbolj prepoznaven je Ljutomerčan, Haložan in Ritoznojčan.

Največ vinarjev in vinskih kleti je na primorskem in štajerskem.

Imamo tudi pestro izbiro penin in poznih trgatev.

Celo Ljubljana je dobila grajski vinograd.

Manjka morda zavedanje, da je tradicija prisotna že tisočletja.

Manjka tudi gospodarjev, ki bi vse te dobrate dobro tržili.

Manjka tudi naložbenikov na področju vinogradništva posebej domačih.

Manjka tudi strategija sklada kmetijskih zemljišč, kaj z vinogradi v zaraščanju.

Toliko v razmislek in naj se ne pozabi.

25.09.2018.g.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>